

Unibertsitateen doikuntza neoliberalismoaren garaian

Ane Larrinaga Renteria

*UEUko kidea eta UPV/EHUko Soziologia eta Gizarte
Langintza Saileko irakaslea*

Uda honetan 50 urte bete ditu Udako Euskal Unibertsitateak. 1975. urtean egindako UEUren Batzar Nagusiak euskal unibertsitateak honako ezaugarri hauek behar zituela iradoki zuen: nazionala, herritarra eta euskalduna. Zein esanahi dute osagarri horiek geroztik Hego Euskal Herriko unibertsitate esparruan gertatu diren aldaketen argitan? Galdera horri erantzuteko egin beharreko eztabaidarako zenbait prozesuren berri ematea du xede zertzelada laburrez osatutako ondorengo testuak.

Publikotasunaren lorpenak eta haren mugak nazio ikuspegitik

Azken mende erdian egiturazko bi eraldaketa bizi izan ditu Mendebaldeko unibertsitateak. Lehenengoa, goi mailako hezkuntzaren demokratizazioak eragindakoa. Bigarrena, globalizazio ekonomikoak sortutakoa. Goi mailako hezkuntzaren demokratizazio unea unibertsitate publikoen sorreraren bitartez gauzatu zen Hego Euskal Herrian. UPV/EHUren (1980) eta UPNA/NUPen (1987) sorrerarekin batera, zabaldu

egin zen ordura arte EAEko eta Nafarroako eliteak prestatzeaz arduratzen ziren prestigiozko unibertsitate pribatuen eskaintza. Ildo horretan, unibertsitate publikoak berdintasunaren eta kohesio sozialaren eragile izan dira. Besteak beste, langile klaseko nahiz klase ertain apaletako gazteak unibertsitatara iristea ahalbidetu dute, baita lehenbiziko emakume kopuru esanguratsuek ere goi mailako hezkuntzan sarbidea izatea xx. mendearen azken herenean. Bestalde, arian-arian, eta sarritan erritmo motelean izan bada ere, euskara goi mailako hezkuntzako komunikazio hizkuntza bilakatzeko bidea ireki dute; horrenbestez, euskal hiztun diren ikasleak ere publikotasunaren onuradun izan dira, EAEn behinik behin; ez Nafarroan, ordea. Berdintasunezko eragin horren ondorioz, EAEko 25-65 urte bitarteko pertsonen artean %50 baino gehiago dira goi mailako ikasketadunak gaur egun. Hartara, unibertsitate horien agerpena aurrerapausotzat har daiteke hala publikotasunean –herritar zentzua esleitzen bazaio publikotasunari– nola euskararen aurrerapenean.

Haatik, nazio eraikuntzaren ikuspegitik, Hego Euskal Herriko unibertsitate publikoen garapenak bi muga nagusi izan ditu. Bata, lurraldeko unibertsitateen artikulazio eza sistema bakar batean. Bestea, euskararen bazterreko garapena, hala irakaskuntzan nola ikerkuntzan. Lehenengoari dagokionez, unibertsitate esparruen eraikuntzak erkidego autonomoen instituzionalizazioaren bide berberei jarraitu die. Horrela, estatua eta erkidegoen muga juridiko-politikoek isla zuzena izan dute unibertsitate publikoen eraketan eta funtzionamenduan. 2004an EAEn Euskal Unibertsitate Sistema delako legea onartu zen arren, «euskal» horrek erkidegoko mugarren barruan dauden unibertsitate publikoak eta pribatuak baino ez ditu hartu barnean. Era berean, sistema batek, sistema izateko, bere funtzionamendurako beharko lukeen unibertsitateen arteko konexio instituzionalizaturik eta helburu partekaturik ez da sortu harrez gero –ekimen txiki batzuk alde batera utzita–. Beraz, elkarren arteko lehian dabiltzan EAEko unibertsitateen artean aurrekontuak banatzeko tresna

huts bilakatu da aipatu legea.¹ Horiek horrela, gaur egun ez dago kolaborazio instituzionalizatu sendorik ez Hego Euskal Herriko unibertsitate publikoen artean, ezta lurralde administratibo bakoitzeko unibertsitate publikoen eta pribatuen artean ere.

Beste aldetik, euskarak eta euskal kulturak ez dute osatzen Hego Euskal Herriko unibertsitateen muina, inondik ere. UPNA/NUPEk euskarari bizkar emanda egin du bere bilakaera. Eta euskara gehiago garatu den unibertsitatean ere, hau da, UPV/EHU, euskararen ezarpena motela izan da irakaskuntzan, eta, beste erdaren ondoan –gaztelania eta ingelesa– ez dio bazterreko hizkuntza izateari utzi. Izan ere, graduiko ikasketetan ahalegin instituzionalak eta aurrerakuntza handiak egin diren arren, oraindik gradu batzuetan ez dago ikasketak oso-osorik euskaraz egiteko aukerarik. Eta argazkia are okerragoa da master, argitalpen, ikerkuntza jarduera eta administrazio jarduerak aintzat hartzen baditugu.

Nazio eraikuntzaren
ikuspegitik, Hego Euskal
Herriko unibertsitate
publikoen garapenak bi
muga nagusi izan ditu:
lurraldeko unibertsitateen
artikulazio eza sistema
bakar batean eta
euskararen bazterreko
garapena

Ezagutzaren ekonomiaren sorrera eta unibertsitatearen ondoriozko doikuntza

Zer esan arestian aipatu dugun bigarren eraldaketaz? XXI. mendeko unibertsitateak nazioartekotze-prozesu bizian sartuta dabilta. Globalizazio ekonomikoaren eskakizunek eta ezagutzan oinarrituriko ekonomia kapitalistaren aginduek eragina izan dute Goi Mailako Hezkuntzaren Europako Esparruan, munduan ezagutza-ekonomia lehiakor bihurtzeko helburu estrategikoa baitauka Europako Batasunak. Hartara,

ezagutza zientifikoa bera kapital globalaren oinarri den une honetan, unibertsitateen funtzioen aldaketa gauzatzen ari da, baita bizkor gauzatu ere. Eraldaketa-prozesu konplexu horrek dauzkan hainbat ertzen artean, nabarmentzekoak dira alderdi linguistikoak –ingelesaren sarrera progresiboa irakaskuntzan, eta erabatekoa ikerkuntzan– eta irakasle-ikertzaileen rol, nortasun eta hierarkietan gauzatutakoak. Azken ildo horretan, gaur egungo irakasle-ikertzaileek askotariko funtzionamendu-logikatan birkokatu behar izan dute beren burua, besteak beste logika kulturean eta gerentzian, tokikoan eta globalean, irakaskuntzan eta ikerkuntzan, balio instrumentaletan eta ohiko balio akademikoetan (unibertsitatea kokatuta dagoen gizarteari buruzko erantzukizun etikoak dituen instituzio gisa, gizarte horren ongizatea eta zuzentasuna xede dituen). Mudantza sakon horretan, esparru akademikoaren kanpoaldetik datozen eskakizunek ezartzen dituzte, gero eta gehiago, irakasle-ikertzaileen zereginak eta balioak.

Izan ere, logika ekonomikoa sakon barneratu da egungo unibertsitatean. Sektore pribatuan berezkoak ziren metodo burokratiko-gerentzialistak nagusitu dira haren kudeaketan: esaterako, helburuen arabera plangintzak ezartzea, giza baliabideak irizpide produktibisten arabera kudeatzea eta emaitzen kontua hartzea (*accountability* delakoa). Egiten diren askotariko rankingek erakusten duten legez, munduko unibertsitate guztiak ari dira elkarren arteko lehian, beren produkzio zientifikoaren emaitzak neurtzen, nazioartetik erakartzen dituzten ikasle kopuruak publiko egiten eta eskuraturiko baliabideak eta funtsak jakinarazten. Kontu-ikuskaritzaren kulturak eta *ethos* neoliberalak tentsioak eragin dituzte kudeaketa korporatibista horren eta ohiko balio akademikoen artean. Hala eta guztiz ere, sortutako ezinegonak gorabehera, unibertsitateko irakasle-ikertzaileen artean barneratzen joan da autorregulazioa eta eredu berri horrek eskaturiko doikuntza, halako moldez non lanbide-identitate lehiakor eta malguetan lehentasuna hartu duten sarituak diren eginkizunak, hau da, karrera akademikoaren

sustapenerako baliagarriak direnak: balio instrumentalak, ikerkuntza lehiakorra eta produktibitatearen aldeko jarrerak, batik bat. Aipatu prozesuok, gainera, hainbat eta indartsuago dira zenbat eta gazteagoa izan irakasle-ikertzaileen belaunaldia. Horrenbestez, gero eta merkantilizatuago dagoen mundu akademikoan hierarkia sinboliko berriak ezarri dira. Modu horretan, irakaskuntza debalatu egin da ikerkuntzaren aldean, STEM (*Science, Technology, Engineering and Mathematics*) multzoko diziplinak nagusitu dira giza eta gizarte zientzien ondoan, eta ingelesa gailentzen doa beste hizkuntzen artean irakaskuntza nahiz ikerkuntza lanetan. Ikus ditzagun banan-banan metamorfosi globalaren alderdiok.

Hizkuntza patroiaren, ikertzaile ereduaren eta ezagutza legítimoaren zedarritze prozesuak

Lehenik eta behin, belaunaldien ordezkapenarekin batera, ibilbide akademikoaren orientazio estrategikoa joan da areagotzen irakasle-ikertzaileen artean.² Hego Euskal Herriko unibertsitate publikoen sorreran parte hartu zuen euskaldunen lehen belaunaldiko aitzindariak hizkuntza jarrera integratzaileak edo parte-hartzaileak zituzten euskarari dagokionez; ondorengo belaunaldietan, aldiz, hizkuntza jarrera instrumentalagoak gailentzen joan dira. Zehatz adierazita, lehenengo belaunaldien hizkuntza praktikak euskal komunitatea eta haren hizkuntza interesak goi mailako hezkuntzan integratzera bideraturik zeuden. Irakasle elebidun horietako asko UEUUn prestatutakoak izan dira, eta euskalgintzaren guneetan ibilitakoak. Beren lan motibazioetan hizkuntza komunitateari buruzko leialtasuna eta identitatea egon dira inplikaturik, eta horiek gidatu dituzte beren rol profesionalak ere, hizkuntza identitatea eta lan identitatea lotu-loturik baitaude irakasle-ikertzaile horien jardunean. Talde horren rol akademikoak osagai aktibista bat ere eduki du, nahiz eta alderdi hori modu eta neurri desberdinetan adierazi den. Aitzitik, arestian ahotan hartu ditugun orientazio instrumentalak

xede utilitario eta pragmatikoei loturik daude, hain zuzen ere irakasle-ikertzaile elebidunen lanpostuekin batera datozen estatus- eta lan-aukerei.

Bi jarrera mota horiek ez dute elkar baztertzen eta ez dugu binomio itxia erabili behar biak ulertzeko. Hortaz, ez ditugu belaunaldi gazteenak estigmatizatu nahi azaleko baieztapen sinplifikatzaileak erabilia. Halaz ere, nabarmen ikusi da egindako ikerketetan,³ aipatu bi motatako jarrerak mutur biko *continuum* batean kokaturik, batetik besterako trantsizioa gertatzen ari dela. Indibidualizazioaren garaian, non era askotako agertoki sozial eta ekintza logikak dauden, irakasle-ikertzaile gazte askorentzat euskara ikastea eta erabiltzea izaera estrategikoa duten hautu indibidualen, bizi-ikuspenen eta lan-proiektuen esparruan kokatzen da. Azken urteotan unibertsitatera iristen ari den ikasle askok bezala, hainbat irakaslek ere bigarren hizkuntza gisa ikasi du euskara hezkuntza sisteman, eta gaur egun lan esparruan, eta horretan nagusiki, ulertzen du haren erabilera. Ez handik kanpo. Aipaturiko irakasle-ikertzaileen kolektibo horiek ez dute modu berean aditzen gaur egungo ingelesaren sarrera progresiboa goi mailako irakaskuntzan eta ia erabatekoa ikerkuntzan. Ha-

Ikerkuntzari dagokionez,
euskaraz garatutako
eta komunikatutako
ikerketak ez du
pizgarririk jasotzen
unibertsitatean,
ingelesez egindakoak
bezala, eta bazterrekoa
da produkzio orokorra
aintzat hartuz gero

la, batzuentzat euskarak irabazitako espazioentzat arrisku izan daitekeena, besteek aukera modura ikusten dute.

Bigarrenik, ikerketaren jarduerak gero eta zentralitate handiagoa hartu du irakaskuntzaren jardueraren aldean. Izan ere, lehenengoak sari sinboliko eta material gehiago jasotzen du irakasle-ikertzaileen lan ibilbidean. Bestalde, irakasle-ikertzaile gazte askoren artean zabaltzen ari den ikuspegiaren arabera, euskara

dagoeneko finkatuta edo instituzionalizatuta hautematen da unibertsitate-irakaskuntzan, hala-hola bada ere, bereziki EAEko unibertsitate publikoan. Hartara, gero eta ohikoagoa den ikusmolde horren ondorioz, belaunaldi gazteetako hainbat akademikok alde batera utzi du goi mailako hezkuntzan euskaraz eskainitako irakaskuntzak oraindik gaur egun ere eskatzen duen ahalegin ezohikoa, norbanakoak aukeratuta bete beharrekoa: euskarazko materialak sortzea, itzulpenak egitea, terminologia espezializatua lantzea, euskaraz idaztea eta argitaratzea eta, oro har, euskararen erabilera sustatzeko lanak egitea. Eta, ibilbide akademiko –hastapenetan prekario–, meritukratiko, lehiakor eta luzea aurrean ikusita, kolektibo horrek ikerkuntzara bideratzen ditu energia guztiak, eta ez euskarazko irakaskuntzaren osagarritzko lanetara.

Ikerkuntzari dagokionez, euskaraz garatutako eta komunikatutako ikerketak ez du pizgarririk jasotzen unibertsitatean, ingelesez egindakoak bezala, eta bazterrekoa da produkzio orokorra aintzat hartuz gero. Batetik, meritukraziak ezaugarritutako sistemaren barruan, ikertzaileen ikerketa-lana kanpoko ebaluazio-agentzien esku dago, eta, horrenbestez, produkzio zientifikoa nazioarteko aldizkarietan neurtutako irizpide bibliometrikoen bidez arautzen da estatu bakoitzean. Halatan, diziplina jakin batzuetarako sortu zen inpaktuaren irizpidea gaur egun zientzia guztiei aplikatzen zaie, aintzat hartu gabe giza eta gizarte zientziek tokiko testuinguru sozialarekin duten lotura motak produkzio zientifikoaren beste lanketa- eta komunikazio-eredua eskatzen dutela, eta gizartean eragin daitekeen inpaktua ere ezin dela beti modu berean ulertu. Esan gabe doa bigarren mailakotzat jo diren azken diziplina horiek dutela unibertsitate barruan loturarik handiena euskararen sustapenarekin eta euskal gizarteari lotutako gaiekin. Eta, besteak beste, pentsamendu kritikoaren sorrerarako oinarri ezinbesteko direla, errealitate sozialaren gibelaldean dauden botere harremanak azaleratzeko tresnak eskaintzen dituztelako. Bestetik, baina, egitate eztabaidea ezina da diziplina askoren espezializazio mailak ez duela populazio

euskaldunean masa kritiko potentzialik bere produkzioaren hartzaile izateko, eta oso gutxi direla euskaraz argitaratzen diren aldizkariak. Faktore sistemiko horiek guztiek norbanakoaren esku utzi dute euskarazko produkzioa ikertzaileen lan ibilbidean.

Azkenik, teknologien eta zientzia esperimentalen diziplinei lotutako *ethos*-a nagusitu da gainerako diziplinen aurrean.⁴ Ezagutzaren ekonomiaren balioek eta horien ondorioz gailendutako zientzien eta teknologien logika zientifiko-positibistak ‘ez-produktibotzat’ jotako diziplinen balio sinbolikoaren galera eragin dute unibertsitate esparruan. Halatan, zientzia sozialak eta humanitateak diziplinen arteko hierarkien behealdean kokatu dira gaur egun, merkatu irizpideen arabera baliorik ez dutelako. Aipatu prozesuaren alderdi kognitiboari dagokionez, nagusitasun hori jakintza pragmatiko, estandarizatu eta unibertsala sortzeko asmoetan islatzen da, motibazio sozial eta humanoetatik eta produkzio-testuingurutik loturak hautsita agertzen dena gehienetan, eta ikuspegi nabarmenki androzentrikoa erabiltzen duena. Alderdi linguistikoa dagokionez, jakintza zientifikoaren komunikazioan –eta, gero eta gehiago, haren produkzioan ere– ingelesak duen monopolioan adierazten da, baita *lingua franca* horri esleitutako ustezko funtzio neutral eta instrumentalean ere. Horrenbestez, euskarak ez dauka legitimitate estatistik produkzio zientifikoan; dibulgazioari egotzitako espazioa geratu zaio zientzia dominanteen esparruan, eta azpiratutako diziplinen ‘bigarren mailako’ produkzioa giza eta gizarte zientzien arloan.

Ezagutza legitimoaren pribatizazio progresiboa

Balio erantsia sortzeko, lan sistema postfordistak unibertsitate-tituludun higikorrak eta egoera aldakorretarako doigarriak nola, halaxe eskatzen ditu egungo ezagutzaren produkzio sistemak ere bere langile egokiak. Orain arte esandakoaren haritik, ezagutzaren ekonomia globalak bere helburu-ildoetara

lerraturako ikerkuntza eta garapena behar ditu, azkar eta modu intentsiboan jorratutakoa, etengabeko aldaketa bizietara malgutasunez egokitzeko gauza dena eta lehiakortasunaren eta produktibitatearen logikan kokatua. Irakasle-ikertzailez osatutako kolektibo akademikoak eskakizun horietara makurtzen joan dira azken urteotan, nabarmen handitu da beren produktibitatea ikerkuntzan eta transferentzian eta, ondorioz, hautsi egin da, hein batean, unibertsitatean zegoen irakaskuntza/ikerkuntza bikoiztasunaren barne oreka, ikerketa lanaren alde. Hala, etengabeko baheketa funtzioa eginez sortzen ditu unibertsitateak ezagutzaren ekonomiak beharrezkoak dituen jakintzak, eta hautatzen ditu lehentestako jakintza horien jorraketa jardungo duten ikertzaile egokiak ere. Doikuntza lan horiek guztiek adierazten dute ezagutzaren pribatizazio dinamika argia gertatzen ari dela unibertsitate pribatuetan ez ezik –zeharka– publikoetan ere. Eta erakusten dute UEUren unibertsitate-proiektu herritarra, nazionala eta euskalduna modu oso partziallean baino ez dela bete egungo unibertsitate publikoetan.

Bestalde, unibertsitate barruko lan jardunaren lekualdatze hori nahikoa ez eta, apurka-apurka, bigarren prozesu bat ere gauzatzen ari da: hain zuzen ere, ikerkuntzaren eta ezagutza zientifikoaren pribatizazio ‘zuzena’ dei dezakeguna. Ildo horretan, unibertsitate publikoetan egun gertatzen ari den pribatizazioaren alderdirik indartsuenetakoa gizartearentzat oharkabea gauzatzen ari delakoan gaude. Bada, gaurko unibertsitateek ikerkuntza jardueraren zatirik handiena egiten jarraitzen duten arren –Hego Euskal Herrian UPV/EHU buru dela, haren giza baliabideak eta tamainak hala aginduta–, arian-arian, botere politikoak unibertsitate publikoak des-instituzionalizatzen eta, ondorioz, baliabideez husten ari dira. Prozesu horren goren-unea unibertsitate publikoen zeregin batzuen esternalizazio progresiboa izan da.

Arestian adierazi dugunez, dagoeneko lan zientifikoak nazioz gaindiko dimentsioa hartu du. Mundu globalizatua da ikerkuntzaren eta ezagutza zientifikoaren produkzioaren

harreman- eta lehia-esparru nagusia; zehatzago adierazita, nodo sare batez osaturiko zirkuitu kapitalista globaletan barrena ekoizten, komunikatzen eta trukatzen dira fluxu zientifikoak, modu gero eta azeleratuagoan. Horiek horrela, tokiko politika zientifikoek ere –estatukoek nahiz autonomikoek, gure kasuan– espazio eta logika hartara egokitu dute ikerkuntzaren eta produkzio zientifikoaren norabidea, unibertsitateak egitura zaharkitu eta zurruneagiztat hartuta. Prozesu horretan, politika zientifiko jakin batzuen bidez, agintari politikoek ‘bikaintasuneko ikerketa’ izendatu duten hori unibertsitatetik at atera dute geldi-geldi, bai antolakuntza instituzionalari dagokionez, bai jarraibide politikoei dagokienez. Ildo horretan, bikaintasuneko ikerketarako fundazio-, antolakunde- eta institutu-sorta handia eratzeari ekin diote azken hamarkadan, bereziki EAEn, baina baita Nafarroan ere, gehienetan unibertsitate publikoetan prestatutako giza baliabideak gune horietara transferituta.

Antolakunde horien sorrera ezagutzaren ekonomiaren premia bati loturik dago. Fase honetan, hain zuzen ere, ikerketa lanetan arduraldi osoz modu intentsibo, lehiakor eta pizgarrian arituko diren zientzialariak, konektaturiko nazioarteko sare malguetan antolatutak, higikorrak eta politikoki nahiz ekonomikoki lehenetsitako eta legitimaturiko jakintza arloetan jarduten dutenak behar dira. Horien lanaren intentsifikazioaren emaitzak irizpide metrikoen bidez neurtzen dira; ondorioz, gutxi batzuen lana biderkatu, metatu eta ikusarazi egiten da eta esparru zientifikoko erdi- edo behe-mailako ikertzaileen lanetik bereizi. Produkzioaren kalitatea ere –‘bikaintasunaren’ maila– parametro horietan izartzen da. Hala, ezagutza zientifiko desberdinen esparrua estratifikaturik agertzen zaigu hierarkizazio berrietan. Zehazki, zentro/periferia logikak zeharkatzen du haren dinamika, non, besteak beste, unibertsitatez kanpoko ikerketa-organismoetako mende-baldar elite maskulinoak, nagusiki teknologian edo zientzia ‘legitimo’ izendatutakoetan aritutakoak, osatzen duen erdiguneko kokapen sinbolikoa ezagutzaren sortzaileen artean.

Horrenbestez, esandakoaren haritik, Europako eta Mendebaldeko beste herrialde batzuetan abian jarritako jarraibideen arrastoak nabarmenak dira Hego Euskal Herrian azken urteetan ezarritako politika zientifikoetan. Besteak beste, bai EAEn bai Nafarroan indarrean dauden estrategiak ezinbesteko baldintza dira Europako funtsak eskuratzeko. Zalantza barik, politika horiek areagotu egin dute hala ezagutza zientifikoaren pribatizazioa nola unibertsitate publikoen desinstituzionalizazioa, baita ahuldu ere horien ikerketa kapitala. Horrez gain, botere politikoen eta ekonomikoen menpe jarri dute lehenago unibertsitatearen balizko autonomiaren logikapean egin beharrekoa zen jarduera. Ildo horretan, sortutako zentro berriek⁵ fundazio edo institutuen izaera juridikoa hartu dute, eta agintari politikoek presentzia nabarmena dute horien patronatuetan; hainbat patronatuetan, enpresa handiek eta finantza erakundeek ere badaukate ordezkaritza. Orobat, zentro horiek finantziazio sistema propioa dute. Hartara, ez dituzte pairatu unibertsitate publikoek 2008tik aurrera izan dituzten murrizketak finantzaketan eta inbertsioetan.

Ikuspegi intersektzional batetik azterturik, esternalizaturiko eta pribatizaturiko sektore berri horrek birsortu ez ezik indartu ere egin ditu, ehunduta, unibertsitateetan lehenagotik zetozen desberdintze joerak; sexu-genero sistema (emakumea/gizona), irakaskuntza/ikerkuntza, gizarte/merkatua, babes politikoa/babesik eza, ezagutza legitimoak (merkatuarentzat errentagarriak)/baliogutxitutako diziplinak, tokikotasuna/nazioartekotzea eta antzeko kategoriak atzeman daitezke bazterkeria irizpide diren horien artean. Horiek horrela, datuek erakusten dute,⁶ lehenik, Hego Euskal Herriko

Hego Euskal Herrian
azken urteetan
ezarritako politika
zientifikoek areagotu
egin dute hala
ezagutza zientifikoaren
pribatizazioa nola
unibertsitate publikoen
desinstituzionalizazioa

ikerkuntza-ildo nagusietan diharduten bikaintasunezko eliteak segmentazio-eredu patriarkalaren arabera antolaturik daudela, eta emakumeak goi mailako produkzio zientifikotik eta produkzio horren erabakimenetik at geratu direla, beste behin ere. Bigarrenik, ikerkuntzan produkzio-modu intentsiboan aritzen direla taldeok. Hirugarrenik, nagusiki merkatu ekonomikoaren beharretara bideraturik jarduten dutela. Laugarrenik, politika zientifikoko globaletara lerraturiko kolektibo lehiakorrek direla. Bosgarrenik, diziplina eta ezagutza-arlo jakin batzuetan burutzen dela beren lana eta gauzatzen direla beren emaitzak, eta beste batzuk baztertuta geratu direla. Eta, azkenik, nazioartekotze-eredu hegemonikora bideratutako taldeak direla.

Ikerketa gune horietan egiten den lana oso baliotsua da, zalantzarik ez. Halaz ere, guneon norabidearen erabakimena dutenek eta bertan sortutako ezagutzaren subjektuek dituzten ezaugarriek mugarritu egiten dute eraiki dezaketen ezagutza zientifikokoaren nolakotasuna; besteak beste, androzentrikoa, merkantilizatua eta hierarkizatua izateko joera izan dezake ezagutza horrek. Baina baita baztertzaila ere. Batetik, egitura zientifikoko horiek ezagutza legitimoaren kategorizazio jakin bat ezartzen laguntzen dutelako, eta, bestetik, kontrol sozial argirik ezean, lehenetsitako ezagutza ildoetatik kanpo geratu diren hainbat sektore sozial eta komunitarioren interes eta premiak aintzat hartu gabe jardun dezaketelako.

Azken gogoeta

UEUk behinola aldarrikatu zuen unibertsitatearen herritar izaera hezurmamitu gura bada, publikotasuna beste modu batean birformulatu beharra dago gaur egun. Ohiko zirkulu kulturaletatik at, nago euskal gizartean ezagutza gutxi dagoela unibertsitateaz, haren funtzioez eta bizi dituen aldaketez. Eta horrek unibertsitate ereduaren inguruko eztabaida publiko eta parte hartzailea eragozten du. Era berean, instituzio preziatuak diren arren herritarren artean –hala erakusten

dute inkestek-, unibertsitate publikoek ez dute jakin goi mailako hezkuntzaz gain betetzen dituzten funtzioen berri zabala ematen gizartean. Egon badago unibertsitatetik gizarterako ezagutzaren transferentzia garrantzitsua, baina ez da oso ezaguna. Eta kontrako norabidea, gizartetik eta komunitatetik unibertsitaterakoa, eskas urratu dute modu instituzionalean unibertsitateek, nahiz eta irakasle-iker-tzaile askok konpromiso hori jorratzen duten beren ohiko lanean. Horrela, herri kolektiboen, gizarte mugimenduen eta bestelako talde askoren interesek eta beharrianek ez dute oihartzun nahikorik jaso mundu akademikoan. Ildo horretan, gaur egun eragile askok hitz egiten du gizartearen izenean unibertsitatearen zereginei dagokienez. Hedabide hegemonikoetan, politikarien, gobernuen eta elite ekonomiko-koen adierazpenetan nagusitu den unibertsitateari buruzko diskurtso tekniko-ekonomikoan, adibidez, hitzetik hortzera erabili da unibertsitatearen, ikerkuntzaren eta gizartearen arteko alegiazko lotura hori. Baina, diskurtso horretan 'gizartea', 'interes soziala' eta antzeko kontzeptuak merkatuaren adierara murriztu dira frankotan.

Esan beharrik ez dago euskal gizarteak desafio handiak dituela aurrean, ez etorkizunean, oraintxe bertan baizik. Eta desafio horiek beren unibertsitateenak ere –bereziki publiko-
nak– izan behar dute, nahitaez. Oraintsuko gertakari esan-
guratsu askok iragarri digute, baita modu larrian iragarri ere,
jadanik borondatezko hautua ez ezik ezinbesteko eginbeharra
dela jende guztiaren bizitza duinarekin, ongizatearekin eta
berdintasunarekin, baita naturarekin ere, konprometitzea,
zibilizazio paradigma berrirako trantsizioari ekiteko. Mun-
duan eta tokian-tokian. Gurean ere bai, hortaz.

Trantsizio horretan talderik ahulenak suerta daitezke kalte-
tuen egungo merkatu lehentasunek iraunez gero. Dagoeneko
komunitate zientifikoak frogaturik baitauka orain arteko
eredu ekonomikoa ez dela gehiengoaren bizitzarekin bate-
ragarria, ezta iraunkorra ere. Horrenbestez, ez litzateke alfe-
rrikako ariketa izango unibertsitate publikoetan eginkizunen

eta lehentasunen inguruko eztabaida soziala hainbat arinen abian jartzea. Unibertsitate publikoek eraldaketa eta berrikuntza sozialerako espazio bihurtu nahi badute, ikuspegi kritikoetan oinarritutako hezkuntza emantzipatzailea eskaintzeaz gain, aipatu ditugun balioekin bat datozen interes sozialei erantzun behar diete ezagutzaren sorrerari dagokionez –ekitatea, kohesio soziala, bizitza duina eta iraunkortasuna, besteak beste–, eta horretarako tokiko ingurune sozialarekin harremanak estutu eta horrekin etengabeko berrelikaduran jardun orotariko premia sozialei erantzuteko. Asko dago, beraz, eztabaidatzeko. Eta egiteko. 🍷

Oharrak

1. Madinabeitia Ezkurra, Alba; Larrinaga Renteria, Ane; Martínez-Palacios, Jone; Amezaga Albizu, Josu; Saratxo Moro, Mikel; Odriozola Irizar, Onintza (2018): *Unibertsitate Sistemak euskal gizartearen eraldaketari egindako ekarpena*, Bilbo, Agirre Lehendakaria Center, EHU eta Euskampus (<https://addi.ehu.eus/handle/10810/30918?locale-attribute=es>).
2. Larrinaga Renteria, Ane; Amurrio Velez, Mila (2015): 'Internationalisation in higher education and its impact in multilingual contexts: redefining identities of Basque academics', *Language, Culture and Curriculum* 28(2), 158-169 (www.academia.edu/33036556/Internationalisation_in_higher_education_and_its_impact_in_multilingual_contexts_redefining_identities_of_Basque-speaking_academics).
3. *Ibid.*
4. Larrinaga Renteria, Ane (2016): 'Identidades académicas en cambio en el seno de la universidad multilingüe', *Papeles del CEIC*, 2016(2) [163 papera] (<https://core.ac.uk/download/pdf/326228914.pdf>).
5. Adibide gisa, honako hauek dira EAEko Jaurlaritzaren 2019-2022 *Unibertsitate Sistemaren Plana* delakoan unibertsitate ekosistemaen barruan dauden zentroak: BERC zentroak (Basque Excellence Research Centers, bederatzi zentro dira guztira: Basque Center for Neuroscience, Basque Center for Climate Change, Basque Center for Applied Mathematics, Basque Center on Cognition Brain and Language, Basque Center for Materials, Applications and Nanostructures, Donostia International Physics Center, Biofisika Bizkaia Fundazioa, Basque Center for Macromolecular Design and Engineering eta Materials Physics Center), Euskampus Fundazioa (EHU, Tecnalia Korporazioa eta Donostia International Physics Center), 4Gune Klusterra (Ingeniaritza, Zientzia eta Teknologiako Unibertsitate Hezkuntzako Klusterra), Unibasq (kalitate agentzia) eta Ikerbasque-Basque Foundation for Science (tokiko nahiz atzerriko bikaintasuneko ikertzaileak erakartzeko fundazioa) (www.euskadi.eus/contenidos/plan_gubernamental/10_planest_xileg/eu_plang_10/adjuntos/Unibertsitate_Sistemaren_Plana.pdf).
6. Larrinaga Renteria, Ane (2021): 'Eliteak: unibertsitatea eta ikerketa', in Jon Diaz Egurbide (zuz.): *Hego Euskal Herriko Eliteak. Boterearen Azterketa*, Bilbo, Manu Robles Arangiz Fundazioa eta IparHegoa Fundazioa, 127-157 (www.plataformaeskolapublikoa.eus/wp-content/uploads/2022/01/HEGO-EUSKAL-HERRIKO-ELITEAK_web-1.pdf).